

ALACAK ve BORÇ SENETLERİNDE REESKONT UYGULAMASI ve MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Sedat İÇEL^(*) Volkan NURDAĞ^(**)

1 - GİRİŞ

Muhasebe ilkelerinden dönemsellik kavramı gereği işletmeler, sınırsız kabul edilen ömürlerini belli dönemlere bölerek, her dönemin faaliyet sonuçlarını diğer dönemlerden bağımsız olarak saptarlar. İlgili dönem faaliyet sonuçlarının doğru olarak belirlenebilmesi için, işletmenin varlık ve borçları değerlemeye tabi tutulur, değerlendirme sonucu bulunan tutarlar faaliyet sonuçlarına yansıtılır.

Değerleme işlemlerinden reeskont; işletme aktif ve pasifinde bulunan alacak ve borç senetlerinde değerlendirme günü itibari ile vadeleri henüz gelmemiş olanların değerlendirme günü cari değerine indirgeme işlemidir. Bu işlem değerlendirme gününden sonraki döneme isabet eden vade kısmına ilişkin vade farkı tutarının hesaplanarak, bu tutar kadar gider veya gelir yazılması suretiyle gerçekleştirilir ve cari dönem reeskont hesapları

izleyen dönemde kapatılır. Reeskont işlemi sonunda, alacak ve borçlar değerlendirme günündeki gerçek değerleriyle ifade edilmiş olmaktadır.

Alacak ve borç senetlerinin dönem sonunda reeskonta tabi tutularak gelirin ayrılması işlemi oluşturmaktadır. İzleyen bölümlerde ilk olarak konuyla ilgili yasal düzenlemelere yer verilecek, uygulama şartları ve uygulamada bazı özellikli durumlara değinilecek, daha sonra alacak ve borç senetlerinde reeskont hesaplanması, son olarak reeskont işlemlerinin muhasebeleştirilmesi örneklerle açıklanacaktır.

2- KONUyla İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

213 sayılı VUK'nun 258. ve 259 maddelerinde 'Değerleme'nin tanımı ve günü yapılmış olup anılan kanun maddesi gereğince değerlendirme; *"vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlardaki değerlerin hesaplanmasıdır."*

İktisadi işlemlere dahil senetli borç ve alacakların reeskonta tabi tutulma işlemleri, VUK'un 281 ve 285. maddelerinde düzenlenmiştir;

^(*) Vergi Denetmen Yardımcısı

^(**) Vergi Denetmen Yardımcısı

Alacaklar

Madde 281: (5228 sayılı Kanunun 59/1-b maddesiyle değişen ibare. Geçerlilik, 01.01.2004, Yürürlük; 31.07.2004 . Alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. (*)

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır.

Bankalar ve bankerler ile sigorta şirketleri alacaklarını ya Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddi ile, değerlendirme günü kıymetine irca ederler.

Borçlar

Madde 285: (5228 sayılı Kanunun 59/1-c maddesiyle değişen ibare. Geçerlilik, 01.01.2004, Yürürlük; 31.07.2004 . Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. (*)

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı borçlar değerlendirme günü kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmışsa bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır.

Banka ve bankerler ile sigorta şirketleri borçlarını, Cumhuriyet Merkez Bankasına resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddiyle, değerlendirme günü kıymetine irca ederler.

(3239 sayılı Kanunun 22'nci maddesiyle eklenen fıkra. Alacak senetlerini değerlendirme gününün kıymetine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar.

Alacaklar mukayyet değerleri ile değerlendirilir. Ancak senede bağlı alacakta olup da henüz vadesi gelmemiş olan alacaklar reeskont ayrılmak suretiyle değerlendirme gününün değerine irca olunur. Alacak senetleri için reeskont hesaplanması madde metninde çok açık olarak ifade edildiği üzere ihtiyaridir. Dileyen mükellef bilançosunda yer alan alacağının bilançosunda yer alması gereken değerini bulmak için reeskont uygulanabilir, dileyen ise uygulamayabilir.

Ancak Maliye Bakanlığı, 1 sıra no'lu Muhasebe Sistemleri Uygulama Tebliği ile reeskont hesaplamasını zorunlu kılmıştır. Daha sonra 4 no'lu tebliğinde 1994 yılı içinde bu zorunluluğun aranmayacağı belirtilmiştir. 6 sıra no'lu tebliğle de bu zorunluluk belirsiz bir tarihe ertelenmiştir. Alacak senetleri reeskontu gider niteliğinde düzenleyici bir hesap olduğundan, reeskont ayırmak istemeyen işletmeler Muhasebe Sistemleri Uygulama Genel Tebliği uyarınca reeskont hesaplandıktan sonra, kanunen kabul edilmeyen gider olarak muhasebeleştirilebilirler.

Borç senetleri değerlendirme günündeki net bugünkü değerle değerlendirilebilir. Ancak firmanın senede bağlı alacağı varsa ve bu alacaklar reeskont uygulamak suretiyle net bugünkü değerle değerlendiriliyorsa borç senetleri reeskontu uygulaması zorunludur. Firmanın senede bağlı alacağı yoksa veya olmakla birlikte reeskonta tabi tutulmuyorsa borç senetleri için reeskont uygulaması ihtiyaridir. Yukarıda değinildiği gibi Maliye Bakanlığı 1 sıra no'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile reeskont uygulaması zorunlu kılınmıştır.

Alacak ve borç senetlerinin reeskont işlemine tabi tutulması, banka ve sigorta şirketi niteliğinde olmayan şirketler için bir seçenek olarak sunulmuşken, banka ve sigorta şirketleri için bir zorunluluktur. Banka ve sigorta şirketlerine reeskont zorunluluğu getirilirken, diğer şirketler reeskont

işleminde tam anlamıyla serbest bırakılmamışlardır. Yukarıda değinildiği gibi 3239 sayılı Kanunun 22'nci maddesiyle eklenen fıkra ile banka ve sigorta şirketi niteliğinde olmayan şirketler için de şartlı bir zorunluluk getirilmiştir. Söz konusu şirketlerin reeskont tutarını hesaplarken kullanacakları faiz oranıyla ilgili olarak, kanunda senette faiz oranı belirtilmişse bu oranı, belirtilmemişse TCMB'nin resmi iskonto haddinin uygulanması zorunlu tutulmuştur.

3- REESKONT UYGULAMA ŞARTLARI ve UYGULAMADA BAZI ÖZELLİK DURUMLAR

3.1- Reeskont Uygulama Şartları

Reeskont uygulaması VUK ve VUK tebliğleri ile bazı şartlara bağlanmıştır. Bir alacağın veya borcun reeskont işlemine tabi tutulabilmesi için aşağıdaki koşulların tamamını gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu şartları taşımayan alacak ve borç senetlerine reeskont işlemine tabi tutulması mümkün değildir.

3.1.1- Alacak ve Borç Senede Bağlanmış Olmalıdır

Alacağın veya borcun reeskont işlemine tabi tutulabilmesi için alacak ve borcun bir senede bağlı olması gerekir. Bir senede bağlı olmayan alacak ve borçlar için reeskont hesaplanması mümkün değildir. Ancak banka, banker ve sigorta şirketleri bu zorunluluğun dışındadır. Bunlar senede bağlı olsun veya olmasın tüm alacak ve borçlarını reeskont işlemine tabi tutmak zorundadırlar.

3.1.2- Senet Bir Vade İçermelidir

Alacağın veya borcun reeskont işlemine tabi tutulabilmesi için alacak ve borç senedinin vade içermesi gerekir. Çünkü sadece gelecek dönem de tahsil edilebilecek veya ödenebilecek bir borç

reeskont işlemine tabi tutulabilir. Senedin belli bir tarih içermesi, senette belirtilen alacağın senet üzerinde yazılı vadeden önce tahsil edilemeyeceği ve borçlunun da vadeden önce borcunu ödemek zorunda olmadığı anlamına gelir. Görüldüğünde ödenecek olan veya belli bir vadeyi içermeyen senetler reeskont işlemine tabi tutulamaz.

3.1.3- Alacak ve Borç Senetlerinin Değerleme Gününde Vadesi Henüz Gelmemiş Olmalıdır

Alacağın veya borcun reeskont işlemine tabi tutulabilmesi için alacak ve borç senetlerinin değerlendirme gününde vadesi henüz gelmemiş olmalıdır. Değerleme günü vadesi geçmiş olan senetler için reeskont işlemi yapılamaz.

3.1.4- Alacak ve Borç Senetlerinin İşletme Aktifine ve Pasifine Kayıtlı Olması Gerekmemektedir

Senede bağlı alacak ve borçlara reeskont işlemi yapılabilmesi için, senedin değerlendirme günü itibarıyla işletmenin aktif veya pasifine kayıtlı olması gerekir. Değerleme gününde bankaya tahsisle veya teminata verilen alacak senetleri aktifte kayıtlı oldukları için reeskonta tabi tutulabilirler.

3.2- Uygulamada Bazı Özellikli Durumlar

3.2.1- Senet Bedeline Dahil Olan KDV'nin Durumu

Senet bedellerine dahil olan KDV'lere reeskont uygulanıp uygulanmayacağı konusu tartışmalıdır. Maliye Bakanlığınca verilen bir özeltge; şirketlerin ekonomik faaliyetlerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve şirketlerin satışları sırasında satış bedeli ile birlikte alacak senedinin bedelini oluşturan KDV, işletme alacaklarının unsurunu teşkil eden ve dorudan doğruya mal veya hizmetin satılmasında kaynaklanan bir alacak

olması nedenleriyle, reeskont uygulamasının alacak senedi içerisinde yer alan KDV, dahil bedel üzerinden yapılmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Bunun aksini savunan görüşler de bulunmaktadır. Bir görüşe göre; "... senet KDV tutarını da ihtiva edecek şekilde tanzim edilmişse, KDV tutarı hariç reeskont hesaplaması yapılır". Ancak senedin tamamı üzerinde reeskont hesaplaması yapılırsa KDV'ye isabet eden kısım KKEG olarak dikkate alınacaktır.

3.2.2- Döviz Cinsinden Senetlerde Reeskont Uygulaması

4369 Sayılı Kanun ile VUK'un 280. maddede yapılan değişiklikle yabancı para cinsinden düzenlenmiş senede bağlı alacak ve borçların da reeskonta tabi tutulmasına imkan sağlanmıştır. 4369 sayılı kanun öncesinde bu tür alacak ve borçların reeskonta (değerleme gününün kıymetine irca edilmesine, tabi tutulmaları konusunda vergi idaresinin olumsuz görüş bildirmesine rağmen yargı organlarınca reeskont yapılabileceği yönünde kararlar verilmekteydi. Konuyla ilgili farklı görüşler mevcuttu.

4369 sayılı kanun ile bu tür tartışmalara son verilmiş oldu. Yabancı para ile olan senede bağlı alacak ve borçların değerleme gününün kıymetine irca edilmesi sırasında senede bağlı alacak ve borçların genel olarak değerlemesine ilişkin 281 ve 285. maddelerin hükümleri esas alınacaktır. Reeskont işleminde 238 sıra no'lu VUK'un Genel Tebliği'nde belirtilen yöntem kullanılmalıdır. Faiz oranı olarak; senet üzerinde iskonto oranı varsa bu oran, yoksa LIBOR (Londra Bankalar Arası Faiz Oranı. esas alınacaktır.

3.3.3- Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması

Türk Ticaret Kanunu'na göre çek görüldüğünde ödenir. Yani çek bir kredi değil ödeme aracıdır.

Hukuk sistemimizde "Vadeli çek" şeklinde bir kavram yoktur. Bu çerçevede vadeli çeklerin VUK'un 281 ve 285. maddeleri kapsamında reeskont işlemine tabi tutulmamaları gerektiği görülmektedir.

Vadeli çekler, TTK'nın belirlediği anlamda çek olmamakla birlikte belirli bir borcu ve alacağı temsil eden senet niteliğinde belgedir. Vadeli çekler şekil yönünden farklılıklar taşımakla birlikte öz itibarıyla senetle aynı nitelikte belgelerdir. Reeskont işleminin amacı, gelecekteki nominal değeri bilinen alacakların veya borçların bugünkü değerine indirgenmesi olduğuna göre özün önceliği kavramı gereği vadeli çeklerin de reeskont işlemine tabi tutulması gerekir. Ancak, hesaplanan reeskont tutarlarının vergi matrahının tespit edilmesinde ilave veya indirim olarak dikkate alınması gerekir. SPK'da çeklere vade konularak alacak senedi gibi kullanıldığı gerçeğini göz önünde tutarak XI-I nolu tebliğ ile vadeli çeklerin alacak senetleri gibi işleme tabi tutulmasını ve reeskont işlemi uygulanmasını belirtmiştir.

4- REESKONT TUTARININ HESAPLANMASI

Senetli alacak veya borçların, bilanço günü itibarıyla güncellenmesi ve reel değerinin tespit edilmesi amacıyla uygulanmakta olan reeskont, formül yardımıyla hesaplanmakta ve kayıtlara yansıtılmaktadır. Dış iskonto formülü ve iç iskonto formülü olmak üzere 2 ayrı çeşidi vardır;

İç İskonto: $F = A - [Ax360/(360 + NxT)]$

Dış İskonto: $F = (AxNxT)/360$

F= Reeskont Tutarı

A= Senedin Nominal Değeri

N= İç İskonto Faiz Oranı

T= Vade

İç İskonto; senedin net değerinden hareketle iskonto tutarının hesaplanmasına dayanır. Dış iskonto oranı ise senedin nominal tutarından hareket

eder. Reeskont hesaplamasında iç iskonto yöntemi mi, dış iskonto yöntemi mi uygulanacağı konusunda çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Danıştay hesaplamalarda iç iskonto yönteminin kullanılacağı yönünde kararlar vermiştir. Dış iskonto formülünün kullanılması durumunda iskonto tutarı, senedin nominal değerini geçebilmekte ve senedin reeskont sonrası değerinin eksi görülmesine yol açabilmektedir. Maliye Bakanlığı'nın 238 Sıra No'lu VUK Genel Tebliğinde reeskont işlemlerinin iç iskonto yöntemi ile yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu tebliğ hükümleri uyarınca alacak ve borç senetlerinin reeskontunda dikkate alınacak faiz oranı, eğer senet üzerinde faiz oranı yazılı ise; bu oranın reeskont hesaplamalarında kullanılması gerektiği, şayet senet üzerinde faiz oranı yok ise; bu durumda reeskont hesaplamasında kullanılacak faiz oranının T.C. Merkez Bankası tarafından belirlenen kısa vadeli avans işlemlerine uygulanan faiz oranı belirtilmiştir.

Gerek alacak gerekse borç senetlerinin reeskont tutarının hesaplaması iç iskonto yöntemine göre yapılmalıdır.

5- ALACAK ve BORÇ SENETLERİNDE REESKONT TUTARININ HESAPLANMASI ve MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

5.1- Alacak Senetlerinde Reeskont Tutarının Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesi

Alacak Senetlerinde reeskont tutarının hesaplanması örnekler yardımıyla açıklanacaktır.

ÖRNEK 1: S A.Ş.'nin bilançosuna kayıtlı bulunan 30.000 YTL nominal değerli Alacak senedinin senet vadesi 21.02.2009 tarihinde sona ermektedir. Reeskont faiz oranı %24 olarak belirlenmiştir. 31.12.2008 tarihi itibarıyla reeskont tutarı iç iskonto formülüne göre şu şekilde hesaplanmaktadır:

İç İskonto formülü ile yapılan hesaplama:

$$F = A - [Ax360 / (360 + NxT)]$$

$$F = 30.000 - [30.000 \times 360 / (360 + 0,24 \times 52)]$$

$$F = 1.005,15 \text{ YTL}$$

$$\begin{aligned} &31.12.2008 \text{ tarihinde senedin hali hazır} \\ &\text{değeri} = \text{Nominal Değer} - \text{Reeskont Tutarı} \\ &= 30.000 - 1.005,15 \\ &= 28.994,85 \text{ YTL} \end{aligned}$$

31.12. 2008	
657 Reeskont Faiz Giderleri (-)	xxx
122 Alacak Senetleri Reeskontu (-)	xxx
/	
Dönem başında yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır;	

01.01. 2009	
122 Alacak Senetleri Reeskontu (-)	xxx
647 Reeskont Faiz Gelirleri	xxx
/	

Dış iskonto yönteminin sakıncasını daha iyi anlamak için bir örnekle yardımıyla açıklayalım;

ÖRNEK 2: S A.Ş.'nin bilançosuna kayıtlı bulunan 840 gün vadeli 50.000 YTL nominal değerli Alacak senedinin Reeskont faiz oranı %45 olarak belirlenmiştir. 31.12.2008 tarihi itibarıyla reeskont tutarı dış iskonto formülüne göre şu şekilde hesaplanmaktadır:

Dış İskonto formülü ile yapılan hesaplama:

$$F = (AxNxT) / 360$$

$$= (50.000 \times 0,45 \times 840) / 360$$

$$= 52.500 \text{ YTL}$$

$$\begin{aligned} &31.12.2008 \text{ tarihinde senedin halihazır} \\ &\text{değeri} = \text{Nominal Değer} - \text{Reeskont Tutarı} \\ &= 50.000 - 52.500 \\ &= - 2.500 \text{ YTL} \end{aligned}$$

Bu metodun uzun vadeli senetler için hesaplanan reeskont tutarının senet değerinden daha fazla olması, dolayısıyla senedin halihazır değerinin negatif olması gibi mantıkla bağdaşmayan bir sonuçla karşılaşılabilir.

31.12. 2008	
657 Reeskont Faiz Giderleri (-)	xxx
122 Alacak Senetleri Reeskontu (-)	xxx
222 Alacak Senetleri Reeskontu (-)	xxx
/	

Dönem başında yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır;

01.01. 2009	
122 Alacak Senetleri Reeskontu (-)	xxx
222 Alacak Senetleri Reeskontu (-)	
647 Reeskont Faiz Gelirleri	xxx
/	

5.2- Borç Senetlerinde Reeskont

Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesi

Borç Senetlerinde reeskont tutarının hesaplanması örnekler yardımıyla açıklanacaktır.

Örnek 1: Z A.Ş.'nin bilançosuna kayıtlı bulunan 40.000 YTL nominal değerli Borç senedinin senet vadesi 16.07.2009 tarihinde sona ermektedir. Reeskont faiz oranı %36 olarak belirlenmiştir. 31.12.2008 tarihi itibarıyla reeskont tutarı iç iskonto formülüne göre şu şekilde hesaplanmaktadır:

İç iskonto formülü ile yapılan hesaplama:

$$F = A - [Ax360 / (360 + NxT)]$$

$$F = 40.000 - [40.000 \times 360 / (360 + 0,36 \times 197)]$$

$$F = 6.583,12 \text{ YTL}$$

31.12. 2008	
322 Borç Senetleri Reeskontu (-)	xxx
647 Reeskont Faiz Gelirleri	xxx
/	

Dönem başında yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır;

01.01. 2009	
657 Reeskont Faiz Giderleri (-)	xxx
322 Borç Senetleri Reeskontu (-)	xxx
/	

ÖRNEK 2: V A.Ş.'nin bilançosuna kayıtlı bulunan 180 gün vadeli 80.000 YTL nominal değerli Borç senedinin Reeskont faiz oranı %30 olarak belirlenmiştir. 31.12.2008 tarihi itibarıyla reeskont tutarı dış iskonto formülüne göre şu şekilde hesaplanmaktadır:

Dış iskonto formülü ile yapılan hesaplama:

$$F = (AxNxT) / 360$$

$$= (80.000 \times 0,30 \times 180) / 360$$

$$= 12.000 \text{ YTL}$$

31.12. 2008	
322 Borç Senetleri Reeskontu (-)	xxx
647 Reeskont Faiz Gelirleri	xxx
/	

Dönem başında yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır;

01.01. 2009	
657 Reeskont Faiz Giderleri (-)	xxx
322 Borç Senetleri Reeskontu (-)	xxx
/	

6- SONUÇ

Reeskont uygulaması dönemsellik ilkesinin uygulanmasına olanak verir. Reeskont işlemi ile senede bağlı alacak ve borç tutarlarının içerisinde olduğu varsayılan vade farkı tutarlarından arındırılması amaçlanmaktadır. Yani alacak ve borç tutarı içindeki vade farkına karşılık gelen kısmın sonuç hesaplarına, ait olduğu dönemde geçirilmesini sağlar. Böylece henüz tahakkuk etmemiş gelirin vergilendirilmesini önler. Ayrıca bilançonun sağlıklı düzenlemesine ve gerçeği ifade etmesine yardımcı olur.

KAYNAKÇA:

1. 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu
2. ÖZTÜRK Bünyamin, “Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri”, Maliye ve Hukuk Yayınları, Kasım 2006
3. YILMAZ Kazım, “VUK, GVK, KVK ve KDVK Açısından Değerleme”, Kasım 2000
4. ATAY Tezcan, “Yaklaşım Dergisi”, Sayı:156
5. TOROSLU M. Vefa, “Yaklaşım Dergisi”, Sayı:190
6. 238 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğ
7. GÜNGÖR Adem, “ Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Uygulaması”, Vergi Raporu, Sayı:99
8. KESKİN Özgür ve ÖZTÜRK Özgür, “Alacak ve Borç Senetleri Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi”, Vergi Raporu, Sayı:79
9. SEVİLENGÜL Orhan, Genel Muhasebe, Ankara 2005